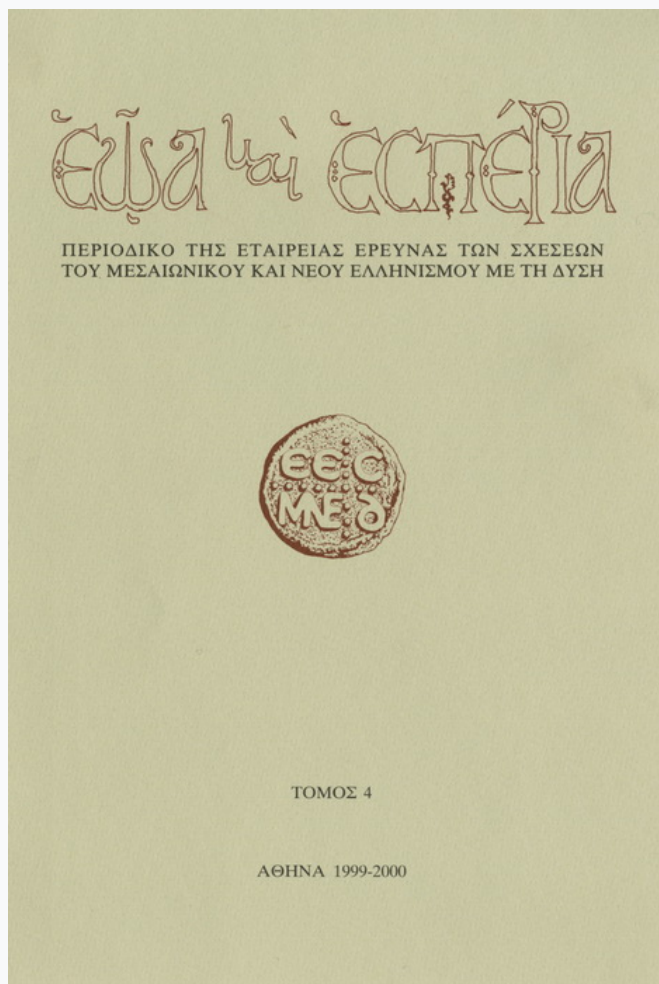

Eoa kai Esperia

Vol 4 (2000)

ΤΟ ΚΟΝΣΟΥΛΑΤΟΝ ΤΩΝ ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ (1548-1549)

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Δ. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ

doi: [10.12681/eoaesperia.48](https://doi.org/10.12681/eoaesperia.48)

To cite this article:

ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ Γ. Δ. (2000). ΤΟ ΚΟΝΣΟΥΛΑΤΟΝ ΤΩΝ ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ (1548-1549). *Eoa Kai Esperia*, 4, 22–45. <https://doi.org/10.12681/eoaesperia.48>

ΤΟ ΚΟΝΣΟΥΛΑΤΟΝ ΤΩΝ ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ (1548-1549)*

Η Κέρκυρα στα μέσα του 16ου αιώνα εμφανίζει την εικόνα ενός χαρακτηριστικού μεσογειακού νησιού που ζει σε κατάσταση διαρκούς αβεβαιότητας, αντιμετωπίζοντας το ενδεχόμενο να μην μπορεί να εξασφαλίσει τη διατροφή των κατοίκων του, αν δεν καλύπτει τις ετήσιες επισιτιστικές τους ανάγκες με εισαγωγές βασικών ειδών¹. Παρά το εύφορο του εδάφους του, η παραγωγή του σε σιτηρά επαρκεί μόλις για διάστημα λίγων μηνών. Το απειλητικό φάσμα της σιτοδείας, όλο και πιο συχνό από τα μέσα του αιώνα, αποτελεί συνηθισμένο φαινόμενο. Ο ρόλος της «ενδοχώρας», που καλείται να ανταποκριθεί στις καταναλωτικές ανάγκες των Κερκυραίων, ανήκει στην απέναντι ηπειρωτική γη², την αποκαλούμενη απ' τους νοταρίους του αιώνα «Στεραιά» ή «Πέρα Μερειά».

Εντούτοις, ορισμένες άλλες ιδιαιτερότητες του νησιού αντισταθμίζουν με τη δυναμική τους τις ελλείψεις της ντόπιας παραγωγής. Η Κέρκυρα έχει εξαιρετική σημασία ως σταθμός ανεφοδιασμού των πλοίων που ακολουθούν τους μεγάλους θαλάσσιους δρόμους της ανατολικής και της δυτικής Μεσογείου, ενώ διαθέτει το πλεονέκτημα της τειχισμένης πόλης, «εμπορείου», που προσελκύει φυσιολογικά τα προϊόντα της ευρύτερης περιοχής, στην οποία διεισδύει οικονομικά, αλλά και την επηρεάζει θετικά, ενισχύοντας την εμπορική και ναυτιλιακή της δραστηριότητα. Η γεωγραφική της θέση σε συνάρτηση με τη μακροαίωνα βενετική κατοχή της προσδίδουν (στο νησί) δύο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: από τη μια, της στρατηγικής θέσης από την οποία τα ναυλοχούντα πολεμικά καράβια της Βενετίας ελέγχουν την είσοδο της Αδριατικής και το θαλάσσιο χώρο του Ιονίου³ και απ' την άλλη, της φυ-

* Μορφή αυτής της εργασίας παρουσιάστηκε ως ανακοίνωση στο ΣΤ' Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο (Ζάκυνθος, 24 Σεπτεμβρίου 1997).

1. F. BRAUDEL, Μεσόγειος, Αθήνα 1991, τ. Α', σ. 186.

2. Για το ρόλο της αντικυνηής ηπειρωτικής στεριάς και τις περιοχές που στέλνουν εμπορεύματα στην Κέρκυρα, βλ. Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, Το Βενετσιάνικο εμπόριο στον 15ο-16ο αιώνα και η επίδρασή του στην χωροταξική διάρθρωση του Αδριατικοϊονικού χώρου, *Ηπειρωτικό Ημερολόγιο* 7 (1985) 246-248· ΜΗΤΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπορών κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Το εμπόριο του Αρχιεπελάγου και το ελληνικό προξενείο της Βενετίας (ανέκδ. διδ. διατριβή), Αθήνα 1990 [στο εξής = ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπορών τ. Ι, σ. 12-13 και τ. ΙΙ, σ. 237-239 σημ. 23].

3. Για τη θέση κλειδί του νησιού αφθονούν οι βενετικές αρχαιακές μαρτυρίες. Βλ. σχετικά, ΕΛΛΗ

σικής γέφυρας επικοινωνίας της μεγάλης βενετικής αγοράς με τις δυτικές ακτές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όπου καταλήγουν για να προωθηθούν προς τη Δύση τα προϊόντα των ελληνικών και άλλων περιοχών της Βαλκανικής, μέσω, κυρίως, των εμπορών της Ηπείρου, ιδιαίτερα των Γιαννιωτών. Ο ρόλος της, όπως και της Ζακύνθου, αναβαθμίζεται από το 1501, όταν, μετά την πώση της Μεθώνης και της Κορώνης, κάθε πλοίο μεγαλύτερο των 185 τόνων που κατευθύνεται προς τη Βενετία οφείλει να σταθμεύει υποχρεωτικά σε ένα από τα δύο νησιά, προκειμένου να υποστεί τον απαραίτητο λιμενικό και τελωνειακό έλεγχο και να πιστοποιηθεί η νομιμότητα του φορτίου του⁴.

Μεγάλο μερίδιο στη μεταφορά των εμπορευμάτων της Ανατολής καρπώνονται τα πλοία μικρής και μεσαίας χωρητικότητας⁵. Στους πλοιοκτήτες και τους εμπόρους που με τον καιρό αναμειγνύονται ενεργά σε αυτού του είδους τις μεταφορές, αξιόλογος είναι ο αριθμός των Εβραίων, των Αρμενίων και των Ελλήνων, οθωμανών ή βενετών υπηκόων⁶.

Αρκετά νωρίς, τουλάχιστον από τα μέσα του 16ου αιώνα, ίσως και πιο πριν, εμφανίζονται στο Ιόνιο πλοία που ανήκουν σε διάφορες εμπορικές και ναυτικές συσσωματώσεις Ελλήνων οθωμανών υπηκόων από τα νησιά του Αρχιπελάγους, κυρίως την Πάτμο, τη Ρόδο και τη Μυτιλήνη, αλλά και από την Πόλη. Όπως προκύπτει από τα έγγραφά μας, οι αιγαιοπελαγίτες έμποροι και караβοκύρηδες δε διστάζουν να ταξιδέψουν το χειμώνα –όταν οι χριστιανοί πειρατές ανακόπτουν τη δράση τους και αποσύρονται στα ορμητήριά τους για να διαχειμάσουν– συνυπολογίζοντας προφανώς και στα μεγαλύτερα κέρδη από τις πωλήσεις των εμπορευμάτων τους, σε εποχή που τα αποθέματα της αγοράς κατά κανόνα μειώνονται είτε και εξαντλούνται.

Έτσι, στις 15 Φεβρουαρίου του 1548 έχουν ήδη καταπλεύσει στο λιμάνι της Κέρκυρας αρκετά καράβια της Μυτιλήνης με εμπορεύματα που δεν κατονομάζονται, μπορούμε όμως βάσιμα να υποθέσουμε ότι ανάμεσά τους περιλαμβάνονταν σιτηρά και άλλα είδη διατροφής (όσπρια κ.λπ.), που προορίζονταν να καλύψουν τις ανάγκες της ντόπιας κατανάλωσης μάλλον, παρότι να προωθηθούν προς τη βενετική πρωτεύουσα πάνω σε μεγαλύτερα βενετικά πλοία, όπως γινόταν με τα εμπορεύματα του κυρίως ελλαδικού χώρου τα οποία διακινούσαν *transito* προς τη Βενετία μέσω της Κέρκυρας οι έμποροι της Ηπείρου, της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου.

Την άποψή μας, ότι στην προκειμένη περίπτωση πρέπει να υπολογίζουμε στη διενέργεια απευθείας συναλλαγών των εμποροκαπετάνιων της Μυτιλήνης με τους

ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, Η Κέρκυρα στους βενετοτουρκικούς πολέμους. Συμβολή και συνέπειες, *Το Ιόνιο: Περιβάλλον – Κοινωνία – Πολιτισμός. Πρακτικά Συμποσίου 1984*, Αθήνα 1984, σ. 45-46.

4. Archivio di Stato di Venezia, Senato Mar, reg. 15, φ. 62r.

5. Για την άνοδο των μικρών πλοίων αυτής της περιόδου, βλ. F. BRAUDEL, *ό.π.*, τ. Α', σ. 368-369.

6. F. LANE, *Storia di Venezia*, Torino 1991², σ. 344-345.

κερκυραίους εμπόρους και όχι στη διεξαγωγή διαμετακομιστικού εμπορίου, στηρίζουμε κυρίως σε μία αναφορά στις συγκεκριμένες συναλλαγές του δημοσιευμένου στο παράρτημα της μελέτης μας εγγράφου (νοταριακή πράξη 12ης Μαρτίου 1549)⁷.

Μέχρι τις 18 Μαρτίου 1548 έχουν καταπλεύσει στο λιμάνι της Κέρκυρας και άλλα εμπορικά πλοία από το Βόρειο Αιγαίο. Οκτώ караβοκύρηδες και έμποροι-συμπλοιοκτήτες και πολλοί περισσότεροι ναυτοσύντροφοι εκπροσωπώντας ισάριθμους συναδέλφους τους βρίσκονται στην πόλη της Κέρκυρας αυτό το διάστημα. Όλοι περνούν διαδοχικά από το γραφείο του νοταρίου Αντωνίου Μεταξά για να επικυρώσουν την «κονσουλταζιόν» της 15ης Φεβρουαρίου 1548⁸.

«Κονσουλταζιόν» ονομάζει, μεταφέροντας στα ελληνικά αυτούσιο το βενετικό όρο, ο νοτάριος Αντώνιος Μεταξάς την πράξη που συντάσσει στις 15 Φεβρουαρίου 1548 με την οποία οι επίσημοι εκπρόσωποι των εμπόρων και караβοκύρηδων της Μυτιλήνης: *κύρ Νικόλαος Άξιώτης, μετηλινέος, και Κανδύλης Μαξιλάρης και δια μέρους Καλοϊωάννου Μηκονιώτου και κυρ Γεώργιος Τριπανάσ και άλλοι караβοκυρέοι μητηλινέοι παρόντες ενεργώντας δια μέρους αυτών και των άλλων караβοκυρέων τῆς χώρας αυτών και πάντων τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐκεῖσε οἰκοῦντων, ἐδῶ ἰκνουμένων ναπτῶν και ἄλλων, ἀξιῶνουσι, ἐκκλέγονσι και ἔκλεξαν αὐτῶν κόνσουλων τον εἰρημένον μισέρ Ιάκωβον, ὅπως δύναται κρατεῖν και ἔχειν και μετέρχεται το αὐτό κονσουλάτον τῶν Μητιλινέων γενικῶς και δεσποτικῶς μετὰ πασῶν τῶν ἀγωγῶν, δικαιωμάτων, ὠφέλειαν και ἄλλων δικαιωμάτων και ὀρεγαλίων ὡς το ἔθος τῶν κονσουλάτων και κρίνειν, κατακρίνειν, ἀποφασίζειν, πατέντας και ἄλλα εἶδη, προτζέσα και γραφὰς δημοσίας χρειώδεις χρῶνται και διάλλα τα γένη εἰς τοὺς κόνσουλων αὐτῶν, ταῦτα και ὁ αὐτὸς δύναται ἐνεργεῖν και διορίζει ὑπὲρ αὐτῶν πάντων και ὑποθέσεων αὐτῶν πάντα να μένωσιν ἐν πάσῃ ἰσχύι, ὥσπερ ἂν ὁ αὐτῶν κριτῆς ἤθελεν ἐνεργῇ».*

Οι λόγοι που τους ώθησαν να επιδιώξουν τη σύσταση του προξενείου στην Κέρκυρα (ινα ἔχωσι προσπάθειαν και ἄλλην χρειώδη βοήθειαν... προβλέπο-

7. *et alla giornata vengono qui per loro negotii et con mercantie vendino et comprano*. Παράρτημα, ἔγγρα. 2.

8. Μαζί τους «στέργει» και ο Γεώργιος Ρεστίγης που τους είχε συνοδεύσει στο συμβολαιογραφείο. Τον βρίσκουμε για πρώτη φορά στην Κέρκυρα στις 18 Μαρτίου 1548 να επικυρώνει «την άνωθεν κονσουλταζιόν» μαζί με τον κυρ Νικόλα Σαραντάπηχο και τον κυρ Δούκα Γλαβά, ενεργώντας για λογαριασμό και άλλων ἑξι Μυτιληνίων που κατονομάζονται. Τον ξαναβρίσκουμε, ως μάρτυρα, στην επικύρωση της 26ης Μαρτίου 1549 της πράξης της 15ης Φεβρουαρίου του προηγούμενου έτους. Στις 11 Απριλίου 1539 ο μισέρ Τζωρτζης Ρεστίγης από την Κύπρο λαμβάνει πενήντα τζεκίνια από τον μισέρ Φλουρή Δα Τζύπρο για να αγοράσει βελανίδι στην Ήπειρο. Δεν γνωρίζουμε αν πρόκειται για συνωνυμία. Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχεία Νομού Κερκύρας. Συμβολαιογράφοι [στο εξής = Γ. Α. Κ., Συμβ.], νοτάριος Αντώνιος Μεταξάς (Μ 180), φ. 118ν (το πρώτο).

9. Παράρτημα, ἔγγρα. 1.

ντες... δια συμφέρον και ὠφελον αὐτῶν... και πραγμάτων και ξύλων αὐτῶν ἀφικνουμένων εἰς ταύτην τὴν παροῦσαν πόλιν) συνδέονται με την αδυναμία των εμπορευομένων να αντιμετωπίζουν τα ποικίλα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διεξαγωγή των συναλλαγών τους σε έναν ξένο τόπο, ιδιαίτερα όταν οι σχέσεις που εγκαθιδρύουν με αυτόν είναι νέες και επιπλέον έχουν μαζικό χαρακτήρα, όπως οι συγκεκριμένες των εμποροκαπετάνιων της Μυτιλήνης και της ευρύτερης περιοχής του Βορείου Αιγαίου, που φαίνεται να αποκτούν ιδιαίτερη πυκνότητα μόλις λίγα χρόνια πριν το 1548.

Προς τα μέσα του 16ου αιώνα οι διογκούμενες απαιτήσεις της κατανάλωσης στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, που αποδίδονται στη μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση, εντείνονται ακόμη περισσότερο εξαιτίας των αλληπάλληλων κρίσεων που υφίσταται η οίτοπαραγωγή της Σικελίας, κύριου προμηθευτή σιταριού, ιδίως του δυτικοευρωπαϊκού Νότου. Ανάμεσα στις εναλλακτικές λύσεις προς τις οποίες αναπόφευκτα στρέφονται οι δυτικές ηγεσίες για να καλύψουν τις επισιτιστικές ανάγκες του λαού, πρώτη σε σειρά έρχεται η εισαγωγή σιτηρών από διάφορες περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τα οποία προσφέρονται σε χαμηλές σχετικά τιμές και εξάγονται νόμιμα, μέχρις ότου οι σιτοδείες που πλήττουν τη Δύση επεκτείνονται και στην Ανατολή. Στη μεταφορά τους παίρνουν μέρος τα καράβια της Βενετίας, της Γένοβας, της Ραγούζας, της Νεάπολης και τα οθωμανικά σιταγωγά, τα γνωστά καραμουςάλια¹⁰.

Πέρα από τα κλασικά λιμάνια συγκέντρωσης και πώλησης του προϊόντος (Βόλος και Θεσσαλονίκη), μερίδιο στη διακίνησή του καρπώνονται και αρκετά νησιά του Αρχιπελάγους· άλλα επειδή έχουν τη δική τους παραγωγή, όπως η Πάμπος, και άλλα επειδή λειτουργούν ως τόποι αποθήκευσης και φόρτωσης σιταριού (*caricatori di grano* ή καργαδόροι σε ελληνικά νοταριακά κείμενα του 16ου αιώνα) το οποίο συγκεντρώνεται από τις γύρω περιοχές. Στην τελευταία περίπτωση εντάσσεται και η Μυτιλήνη για την οποία ο Ραγουζαίος Biaggio Vodopia ενημερώνει τις αρχές της πόλης του ότι είναι γεμάτη καραμουςάλια, έτοιμα κάθε στιγμή να μεταφέρουν τις ζητούμενες ποσότητες. Μετά την πρώτη σουλτανική απαγόρευση εξαγωγής σιταριού, το 1555, με κέντρο το Αρχιπέλαγος, αναπτύσσεται μια κερδοφόρα επιχείρηση λαθρεμπορίας που φέρνει το τουρκικό σιτάρι με αιγαιοπελαγίτικα πλοία στο λιμάνι των Χανίων, όπου μεταφορτώνεται σε βενετικά για τη Dominante¹¹.

Θεωρητικά, οι πρώτες νόμιμες ενεργητικές εμπορικές συναλλαγές του Αρχιπελάγους με τη Βενετία μετά τον πόλεμο του 1537-1540 μπορούν να τοποθετηθούν

10. Βασική για την ιστορία των σιτηρών στο δεύτερο μισό του 16ου αι. παραμένει η μελέτη του Μ. AYMARD, Venice, Raguse et le commerce du blé pendant la seconde moitié du XVIe siècle, Paris 1966.

11. Ό.π., σ. 125. Πρβλ. F. BRAUDEL, Μεσόγειος, τ. Β', Αθήνα 1997, σ. 274, 278-280 και 288-292.

λίγο μετά το τέλος του. Πιθανόν να ανανεώναν προγενέστερες εμπορικές σχέσεις της ειρηνικής περιόδου 1503-1537 μεταξύ των δύο αυτών περιοχών, ίσως όμως να ήταν εξ ολοκλήρου νέες. Τέτοιες ήταν κατά τη γνώμη μας οι σχέσεις που δημιουργούν, μάλλον μετά το 1542, οι караβοκύρηδες και οι έμποροι της Μυτιλήνης και των γύρω περιοχών με την Κέρκυρα και πιθανότατα και με τη Ζάκυνθο. Εκείνο το χρόνο, με διάταγμα της 4ης Μαρτίου, η βενετική Γερουσία παραχωρεί το προνόμιο του αφορολόγητου *transito* στα διερχόμενα από τα δύο νησιά εμπορεύματα των ελληνικών περιοχών της οθωμανικής επικράτειας που προορίζονταν για τη Βενετία και αντίστροφα, στα βενετικά προϊόντα που είχαν τόπο προορισμού τις εν λόγω περιοχές¹².

Στα πλαίσια της εμπορικής πολιτικής που διαμορφώνεται μεταπολεμικά κάτω από τα νέα δεδομένα –την απώλεια του Ναυπλίου και της Μονεμβασίας, των τελευταίων ερεισμάτων στην Πελοπόννησο, την ανοδική πορεία της παπικής Αγώνας που αποσπά και συντηρεί με παροχές και διευκολύνσεις το ενδιαφέρον των ελλήνων εμπόρων και εξαγωγέων της Ηπείρου– η Βενετία οφείλει να επανακτήσει τη θέση του κύριου αποδέκτη των οθωμανικών προϊόντων και του αδιαφιλονίκητου προμηθευτή της αχανούς αγοράς της αυτοκρατορίας με τα βιομηχανικά της είδη. Ενταγμένο σε ένα γενικότερο πλέγμα μέτρων εμπορικής στρατηγικής¹³, το αφορολόγητο *transito* λειτούργησε θετικά για τη βενετική υπόθεση, αναζωογόνησε το ενδιαφέρον των ελλήνων εξαγωγέων της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας, των εμπόρων και των εμπορευόμενων ναυτικών, των Τούρκων και των Εβραίων. Ασφαλώς, συνετέλεσε, σε συνάρτηση και με άλλους παράγοντες, στην εδραίωση της ανερχόμενης έκτοτε σημασίας των δύο νησιών (Κέρκυρας και Ζακύνθου) ως διαμετακομιστικών κέντρων.

Οι μυτιληνιοί караβοκύρηδες που έφταναν στην Κέρκυρα είχαν προφανώς την ευχέρεια να προμηθεύονται στο νησί *transito* τα πολύτιμα βενετικά προϊόντα (υφάσματα μάλλινα, μεταξωτά, χρυσοποίκιλτα κ.ά.) που ήταν περιζήτητα από τους τούρκους αξιωματούχους, όπως και να προωθούν *transito* προς τη Βενετία ιδίως τα προϊόντα προνομιακής μεταχείρισης (πρινοκόκκια σε σκόνη ή κόκκους, μετάξια), που απαλλάσσονταν από τη φορολογία και πλήρωναν μόνο τους μισούς ναύλους όταν μεταφέρονταν με βενετικά καράβια στο βενετικό λιμάνι, όπως προέβλεπε το ίδιο νομοθετικό διάταγμα. Έτσι, παράλληλα με τις απευθείας συναλλα-

12. Archivio di Stato di Venezia, Senato Mar, reg. 26, φ. 81v. Ανανέωνται τα έτη 1578 και 1588, 13 Σεπτεμβρίου. Την τελευταία ανανέωση βλ. ό.π. reg. 49, φφ. 91v – 92r. Πρβλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Π, σ. 294 σημ. 18.

13. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται η ίδρυση του βενετικού προξενείου Μορέως, το 1552, στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγονταν τότε η Αθήνα και η Εύβοια, καθώς και η κατασκευή έργων υποδομής στην Κέρκυρα και στη Ζάκυνθο το 1588. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 93, 196-197, τ. ΙΙ, σ. 230 σημ. 29, 294 σημ. 20 και 336 σημ. 5.

γές τους με τους κερκυραίους εμπόρους, θα μπορούσαν να διενεργούν και διαμετακομιστικό εμπόριο κερδίζοντας χρόνο και χρήμα.

Όμως τα πράγματα δεν ήταν καθόλου απλά στην πράξη για τους ριψοκίνδυνους εμποροκαπετάνιους και τους ναυτοσυντρόφους του Βόρειου Αιγαίου. Διέθεταν τα πολύτιμα σιτάρια τους ικανοποιώντας τις καταναλωτικές ανάγκες της ντόπιας αγοράς αλλά δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν τα ποικίλα προβλήματα που ανέκυπταν φυσιολογικά κατά τη διεξαγωγή των συναλλαγών, από τις απλές διαδικασίες που συνδέονταν με τον εκτελωνισμό, την αποθήκευση, την εξεύρεση αγοραστών, τη σύναψη συμφωνιών, την κατάρτιση συμβολαίων, τη διεκπεραίωση των αγοραπωλησιών, την καταβολή φόρων, την έκδοση πιστοποιητικών, ως τις πιο σημαντικές που σχετιζονταν με την εξασφάλιση των συμφερόντων τους σε περιπτώσεις αντιδικιών οι οποίες κατέληγαν ενώπιον της Δικαιοσύνης. Είναι προφανές, ότι για να εκμεταλλευθούν τις διευκολύνσεις του αφορολόγητου *transito* οι ίδιοι οι εμπορευόμενοι, προωθώντας προς τη Βενετία εμπορεύματα και επενδύοντας τα κεφάλαια από την πώλησή τους σε βενετικά είδη που θα παραλάμβαναν *transito* στην Κέρκυρα, έπρεπε να υπολογίζουν απαραίτητα στις υπηρεσίες ενός ιδιώτη εμπορικού ανταποκριτή της εμπιστοσύνης τους στην πρωτεύουσα, ο οποίος θα διεκπεραίωνε, ως νόμιμος εκπρόσωπός τους, όλες τις παραπάνω διαδικασίες και ακόμη περισσότερες και πιο πολύπλοκες¹⁴.

Κάτι τέτοιο όμως, ενώ δεν μπορεί εντελώς να αποκλεισθεί, θα αποτελούσε υπερβολή και ανακολουθία για διάφορους λόγους και, κυρίως, επειδή το δεδομένο ενδιαφέρον αυτών των εμπορευόμενων, που εστιάζεται στον εφοδιασμό της επανησιακής αγοράς αυτή την περίοδο, έθετε πρωτίστως το πρόβλημα της εκπροσώπησής τους στο χώρο του Ιονίου. Στην Κέρκυρα, τουλάχιστον, δεν διέθεταν κανενός είδους εκπροσώπηση, ούτε ιδιωτική (κατά έμπορο) ούτε συλλογική (κατά ομάδα εμπόρων), ως το 1548, οπότε προέβησαν στη σύσταση του προξενείου τους στο νησί, εκτός από τη συνδρομή που τους είχε παράσχει σε ώρες ανάγκης ο κερκυραίος караβοκύρης μισέρ Ιάκωβος Σπετζιέρης, στον οποίο άλλωστε αναθέτουν και τη θέση του προξένου τους¹⁵.

14. Σχετικά με τις διαδικασίες που ακολουθούνταν κατά την εισαγωγή και εξαγωγή των εμπορευμάτων στο λιμάνι της Βενετίας και ιδιαίτερα των μεταφερόμενων από τους ελληνες εμπορευόμενους οθωμανούς υπηκόους με οθωμανικά πλοία, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 35, 86-88, τ. ΙΙ, σ. 257, 290-292.

15. Για την ύπαρξη του θεσμού του προξένου των ελληνων εμπόρων οθωμανών υπηκόων, που διαπραγματευόμαστε στη συνέχεια, μόλις τα τελευταία χρόνια ενημερώθηκε η ελληνική ιστοριογραφία με τις μελέτες της ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων: της ίδιας: Το προξενείο του Αρχιεπισκόπου στο βενετοκρατούμενο Ναύπλιο, *Παρουσία* 7 (1991) 433-481 και της ίδιας: Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας κατά τον 17ο αιώνα. Ο θεσμός του εμπορικού προξένου και το προξενείο των Ελλήνων εμπόρων Οθωμανών υπηκόων στον Χάνδακα [στο εξής = Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας], *Παρουσία* 10 (1994) 363-438. Από τις μοναδικές αυτές μελέτες αντλούμε πολύτιμα στοιχεία για τη σύνταξη της ανά χείρας εργασίας.

Ενώ λοιπόν μπορούμε βάσιμα να αποκλείσουμε τη διενέργεια διαμετακομιστικού εμπορίου από τους караβοκύρηδες της Μυτιλήνης που φτάνουν για εμπορικούς λόγους στην Κέρκυρα πριν από την ίδρυση του προξενείου (1548), δεν μπορούμε καθόλου να την αποκλείσουμε για το διάστημα της λειτουργίας του, εφόσον ο πρόξενος ο οποίος *και μετέρχεται το αυτό κονσουλάτον τῶν Μητιλινέων γενικῶς και δεσποτικῶς*, διέθετε προφανώς διασυνδέσεις και επαφές με παράγοντες της βενετικής αγοράς (λόγω και της ιδιότητάς του ως κερκυραίου πλοιοκτήτη και καπετάνιου) και μπορούσε να τις αξιοποιήσει για τις ανάγκες των συναλλαγών.

Την απόφαση να επιδιώξουν την ίδρυση προξενείου τους στην Κέρκυρα όλοι οι ενδιαφερόμενοι έμποροι και караβοκύρηδες της Μυτιλήνης και των γειτονικών περιοχών του Βόρειου Αιγαίου και της Πόλης που σύχναζαν τα τελευταία χρόνια στο νησί, την πήραν από κοινού¹⁶ –πιθανότατα το χειμώνα του 1547– γνωρίζοντας ότι η ύπαρξη του προξενείου (εφόσον εγκρινόταν από τη βενετική διοίκηση) ήταν δεσμευτική για όλους τους εμπορευόμενους και για τα καράβια της περιοχής ή των περιοχών, στις οποίες εκτεινόταν η δικαιοδοσία του. Ίσως η προσωνυμία «κονσουλάτον των Μητιλινέων» να υποδηλώνει και κάποια πρόθεση των εμπορευομένων που προέρχονται από το νησί αυτό να περιορίσουν την έκταση της δικαιοδοσίας του μόνο στη Μυτιλήνη. Αποτελούν άλλωστε τη συντριπτική πλειοψηφία, τόσο στην ιδρυτική πράξη του 1548, όσο και σε εκείνη που συντάσσεται στις 12 Μαρτίου 1549 στην ιταλική από τον ίδιο νοτάριο κατά παράκληση των ιδίων εκπροσώπων των εμπορευομένων (και ορισμένων ακόμη). Στην τελευταία πράξη όμως είναι χαρακτηριστικό ότι δεν αναφέρεται πουθενά ο τίτλος του προξενείου¹⁷.

Παρά τις πιεστικές ανάγκες που τους ωθούσαν να εξασφαλίσουν τα εχέγγυα της προξενικής εκπροσώπησης, οι εμπορευόμενοι διατηρούσαν επιφυλακτική στάση που διακρίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν το θέμα της θητείας του προξένου τους στην «κονσουλατζιόν» του 1548: *και ταῦτα μεν ἐχέτωσαν τὴν ἰσχὺν τόσον καιρὸν ἕως ὅτου ἡ παροῦσα γραφὴ στίκεται εἰς τὴν ἰσχὺν αὐτῆς*. Αντίθετα, στο «contratto consolato» του 1549 δηλώνεται η θητεία του ισόβια (*et hoc durante soa vita*)¹⁸. Κάποιες επιφυλάξεις φαίνεται να υφίστανται ακόμη και μετά τη σύνταξη του ιταλικού καταστατικού εγγράφου, αν κρίνουμε από το γεγονός ότι ορισμένοι караβοκύρηδες που φτάνουν τότε στην Κέρκυρα

16. Οι εμποροκαπετάνιοι που επικυρώνουν το ιδρυτικό έγγραφο ενεργούν για λογαριασμό και άλλων που κατονομάζονται. Παράρτημα, έγγο. 1.

17. Παράρτημα, έγγο. 2.

18. Παράρτημα, έγγο. 2. Σχετικά με τη διάρκεια της προξενικής θητείας στα προξενία των Επτανήσιων, που εκπροσωπούσαν έλληνες εμπόρους και εμπορευόμενους ναυτικούς, οθωμανούς υπηκόους, και την εξέλιξη αυτού του θέματος γενικότερα, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 15, 19, 118-119, τ. ΙΙ, σ. 243 σημ. 43, 248 σημ. 67-69 και 308-309 σημ. 2-9.

δεν το επικυρώνουν, ενώ, αντίθετα, σπεύδουν να επικυρώσουν το αντίστοιχο ελληνικό έγγραφο του 1548¹⁹.

Εξετάζοντας συγκριτικά τις δύο νοταριακές πράξεις διαπιστώνουμε κατ' αρχήν, ότι η συντασσόμενη στην ιταλική αποτελεί την κύρια και «επίσημη» πράξη εκλογής του προξένου Ιάκωβου Σπετζιέρη, ο οποίος προφανώς θα τη χρησιμοποιούσε για να αποσπάσει την απαραίτητη έγκριση (το *exequatur*) της βενετικής ηγεσίας της Κέρκυρας και να ασκήσει έτσι ανεμπόδιστα τα προξενικά του καθήκοντα στο νησί²⁰. Τούτο, εκτός από τη γλώσσα (όλα τα έγγραφα που προορίζονταν για τη βενετική διοίκηση συντάσσονταν απαραίτητα στην ιταλική), συνάγεται και από την προσεκτική διατύπωση του «*contratto consolato*». Τα έγγραφα αυτά έχουν ως πρότυπα τα προξενικά διπλώματα της εποχής, όπως είναι φυσικό. Ως εκ τούτου, οι νοτάριοι που τα συντάσσουν χρησιμοποιούν τα ίδια τυπικά και καθιερωμένα φραστικά σχήματα εκείνων. Από την άλλη μεριά, φροντίζουν να διατυπώνουν εμμέσως τυχόν απαιτήσεις ή επιχειρήματα των εμπόρων, που θα μπορούσαν να προδιαθέσουν δυσμενώς τους Βενετούς²¹. Τα έγγραφα τελειώνουν, συνήθως, με τις αναφορές στην αμοιβή του προξένου και στη διάρκεια της θητείας του και με την τυπική επίκληση των εκλεκτόρων εμπόρων να κυρωθεί η πράξη της εκλογής από τη βενετική ηγεσία²².

Η «κονσουλατζιόν» του 1548 αποτελεί, εντούτοις, την ιδρυτική πράξη του προξενείου των Μυτιληνίων στην Κέρκυρα και την πρώτη πράξη εκλογής του Σπετζιέρη ως προξένου τους, με την οποία –έστω και άτυπα– εκπληρώνονται, για έναν τουλάχιστον χρόνο, οι στόχοι των εμπορευομένων ναυτικών για «επίσημη» εκπρο-

19. Στη «διασπαστική» αυτή κίνηση φαίνεται να πρωτοστατεί ο κυρ Γεώργιος Ρεστίγης, στον οποίο ήδη αναφερθήκαμε, που ενώ έρχεται και το 1549 στην Κέρκυρα, όχι μόνο δεν επικυρώνει το «*contratto consolato*» αλλά συνοδεύει και άλλους (βλ. ιδίως την τελευταία εγγραφή στο περιθώριο του εγγρ. 1) στο νοτάριο, για να επικυρώσουν μόνο την ελληνική «κονσουλατζιόν».

20. Επειδή πρόκειται για την αρχαιότερη γνωστή, μέχρι σήμερα, εκλογή προξένου των ελλήνων εμπόρων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο βενετικό κράτος από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους, δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα, αν η παρεχόμενη αυτή την περίοδο έγκριση της βενετικής διοίκησης επέιχε ταινοχρόνως και θέση προξενικού διπλώματος, όπως γινόταν λίγο αργότερα σε ανάλογες περιπτώσεις, ούτε αν τελικά παραχωρήθηκε κάποιου είδους έγκριση. Βλ. και παρακάτω.

21. Ένα τέτοιο επιχείρημα υποκύπτει στο κείμενο της ιταλικής πράξης: *videlicet che di poi in molte citate et provincie di Christiani et dello illustrissimo loro Signor Turco si ritrovino consuli diversi secondo le generatione... li quali sopranominati dissero, benchè sonno sotto alloro Illustrissimo Signor Turco, ma sono etiam fideli servitori et amici della Illustrissima Signoria Veneta*. Οι εμπορευόμενοι με την φράση *si ritrovino consuli diversi* υπαινίσσονται βεβαίως τους βενετούς προξένους που είναι εγκατεστημένοι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ζητώντας με εύσημο τρόπο κάποια αμοιβαία βενετική χειρονομία. Ίσως δεν είναι άσχετη και η παρουσία του μουσουλμάνου ρεΐση Ραμάνδα μεταξύ των εκλεκτόρων ούτε και το ότι εξ αρχής δηλώνεται η πολιτική τους υπόσταση: *Constituti li infrascritti homeni dello dominio del Gran Signor Turco*. Παράρτημα, εγγρ. 2.

22. *Παρακαλούντων και τα λοιπά* (Παράρτημα, εγγρ. 1), *et pregano obbligandose et cetera*. Παράρτημα, εγγρ. 2.

σώπηση στο νησί. Και αυτό μπορούμε βάσιμα να το συμπεράνουμε από τον τρόπο με τον οποίο διατυπώνεται η πράξη της προξενικής εκλογής στα δύο έγγραφα: *ἀξιώνουσι, ἐκλέγουσι καὶ ἐκλέξαν αὐτῶν κόνσουλον τὸν εἰρημένον μισὲρ Ιάκωβον / a proposito per ogni miglior modo, via, racion et forma che potteno, ellessero per Consulo loro domino Jacopo Spetiere*²³.

Και στα δύο έγγραφα οι δικαιοδοσίες και αρμοδιότητες του προξένου περιγράφονται κατά το σύνθημα τυπικό των προξενικών διπλωμάτων της εποχής. Εκτός από τη διεύθυνση των εμπορικών τους υποθέσεων στην Κέρκυρα και τη διεκπεραίωση όλων των συναφών με την εμπορική λειτουργία διαδικασιών, ο πρόξενος, ως νόμιμος και επίσημος εκπρόσωπος των μυτιληνίων αλλά και όλων των άλλων βορειοαιγαίουπελαγίτων εμποροκαπετάνιων, οθωμανών υπηκόων, έχει την απορρέουσα από το προξενικό αξίωμα ιδιότητα του προστάτη και επιτρόπου των ιδίων και των συμφερόντων τους, τα οποία οφείλει και δικαιούται να υπερασπίζεται έναντι της τοπικής ηγεσίας (*et per benefitio, auxilio et defensione di quella gente, over generatione... perchè conviene procurare per essi et ministrare a rason, rispondere per essi et favorire il consulo quel populo videlicet li homeni sonno sotto a quel dominio per il qual pol intravenire il consulo*)²⁴. Παράλληλα, έχει και δικαιοδοσία εμποροδίκη για τους εμπόρους που εκπροσωπεί, νομιμοποιείται δηλαδή να επιλύει τις μεταξύ τους διαφορές, ενεργώντας ως διαιτητής-δικαστής και να επιβάλλει ανάλογες ποινές και πρόστιμα. Τέλος, δικαιούται να εκδίδει ορισμένα πιστοποιητικά και άδειες και να μεσολαβεί για την έκδοση όλων των απαραίτητων εγγράφων από τις υπηρεσίες του νησιού (*και κρίνειν, κατακρίνειν, ἀποφασίζεν, πατέντας*²⁵ και άλλα είδη, προτζέσα και γραφὰς δημοσίας χρειώδεις

23. Η χρησιμοποίηση του ρήματος στον αόριστο (*ellessero*) υποδηλώνει σαφώς την προηγηθείσα (1548) εκλογή και την αναμφισβήτητη εγκυρότητά της λόγω του δημόσιου χαρακτήρα της συμβολαιογραφικής πράξης. Η ύπαρξη της στοιχειοθετούσε ένα επιπλέον επιχείρημα στις ενέργειες του Σπετιέρε να πετύχει την αναγνώριση του τίτλου του από τους Βενετούς.

24. Παράρτημα, έγγο. 2. Επίσης, *ellessero per Consulo loro domino Jacopo Spetiere et ciedino a donano a esso omni autorità, baylia et potestà essere et conoscersi il loro Consulo con quella potestà et baylia hano li Consuli* (ό. π.). Με τη λέξη *baylia* δηλώνεται εδώ η προξενική εξουσία – επιτροπεία. *Baylus* είναι ο υπερασπιστής των συμπατριωτών του και των αγαθών τους σε ξένη χώρα. MARIA BORGHERINI-SCARABELLIN, Il Magistrato dei Cinque Savi alla Mercanzia dalla istituzione alla caduta della Repubblica, *Miscellanea di Storia Veneto-Tridentina*, Venezia 1926, αρ. 2, σ. 83. Βλ. επίσης ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, 'Ο θεσμός του ἑν Κωνσταντινουπόλεϊ βενετού βαΐλου, Ἐν Ἀθήναις 1970, όπου στις σ. 21-37 διαγράφονται οι αρμοδιότητες του βενετού βαΐλου στην Κωνσταντινούπολη, που είναι αρχικά παράλληλες με αυτές του προξένου ενός κυρίαρχου κράτους. Για το θέμα βλ. επίσης, V. SANDI, Principi di Storia Civile della Repubblica di Venezia dalla sua fondazione sino all'anno di N.S. 1700, Venezia 1755, μέρος 2ο, τ. 2, βιβλίο VIII, σ. 801 και MARIA BORGHERINI-SCARABELLIN, ό. π., σ. 83-84.

25. Πατέντα (patente) ήταν η άδεια την οποία οι αρχές του λιμανιού χορηγούσαν σε κάθε εμπορικό πλοίο υπηκόου τους, βεβαιώνοντας την καταλληλότητά του να ασκήσει το εμπόριο (G. BOERIO, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia 1856, σ. 481). Η ίδια λέξη χρησιμοποιούνταν και από τις υγειονομικές

*χρῶνται / autorità, baylia et potestà essere [et conossersi] il loro consulo con quella potestà et baylia hano li Consuli, cioè agere, efficere, et fare quelli atti, iuditiū, protesti, sententie, condemnasone, absolutione et ogni altro atto pertinente a tal consolato)*²⁶.

Η αμοιβή του, τα γνωστά προξενικά δικαιώματα, συνίσταται σε κάποιο ποσοστό επί της αξίας των εισαγόμενων ή διαμετακομιζόμενων εμπορευμάτων και σε διάφορα «δώρα» («regalie»), ίσως εμπορεύσιμα είδη. Οι εκλέκτορες καραβοκύρηδες δηλώνουν ότι θα αμείβουν τον πρόξενό τους σύμφωνα με το «έθος των κονσουλάτων»²⁷.

Για το πρόσωπο του συγκεκριμένου προξένου εκφράζονται με ιδιαίτερη εκτίμηση και δεν ξεχνούν τις εξυπηρετήσεις και τη βοήθεια που τους είχε προσφέρει στο παρελθόν. Θεωρείται τίμιος, γνωστικός και έμπειρος άνθρωπος της θάλασσας²⁸. Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από αρχειακές μαρτυρίες. Ο Σπετζιέρης ασκεί δραστηριότητα εμπορική και ναυτική. Είναι ιδιοκτήτης ενός σκιράτζου ικανού για θαλασσοπλοΐα αρκετά μεγάλων αποστάσεων²⁹, δανειζει³⁰ και δανειζεται χρήματα³¹, ταξιδεύει στη Θήβα, τα Γιάννινα, τη Μάλτα, τη Μεσσήνη της Ιταλίας, την Κωνσταντινούπολη κ.α. Εδρεύοντας σ' ένα κατεξοχήν διαμετακομιστικό λιμάνι

αρχές για να δηλώσει μια σειρά από ναυτικά έγγραφα:

- α) patente netta (καθαρή), δινόταν σε κάθε πλοίο το οποίο προερχόταν από λιμάνια που δεν είχαν προσβληθεί από καμιά επιδημία,
- β) patente sanitaria (υγειονομική άδεια), ήταν το πιστοποιητικό που χορηγούνταν στα σκάφη, στο λιμάνι όπου ξεκινούσαν ή ολοκληρώναν τη φόρτωση. Βεβαίωνε την έλλειψη επιδημιών στον τόπο και την καλή κατάσταση του πλοίου, του πληρώματος, του φορτίου και των επιβατών στην αρχή του ταξιδιού. Σε κάθε άφιξη του πλοίου σε νέο λιμάνι η πατέντα έπρεπε να επιδεικνύεται αμέσως στο υγειονομείο. Όταν το πλοίο ήταν ξένο οι αρμόδιες προξενικές αρχές θεωρούσαν το έγγραφο,
- γ) patente brutta («άσχημη»), υγειονομικό έγγραφο το οποίο δήλωνε ότι στον τόπο προέλευσης του πλοίου και στους ενδιάμεσους σταθμούς είχε εκδηλωθεί κάποια μορφή επιδημίας,
- δ) patente sospetta (ύποπτη), δινόταν σε πλοίο που αν και δεν πληρούσε όλες τις προϋποθέσεις για να λάβει πατέντα καθαρή, δεν είχε βρεθεί σε ικανοποιητική υγειονομική κατάσταση από τις αρχές, ενώ στο φορτίο του είχαν επισημανθεί ουσίες, ικανές να βλάψουν την ανθρώπινη υγεία. Σε αυτή την περίπτωση διακοπτόταν η ελεύθερη άσκηση ναυσιπλοΐας και το επισκεπτόταν ο γιατρός του λιμανιού. Αν εντοπιζόταν κάποιος κίνδυνος για τη δημόσια υγεία το έθεταν σε καραντίνα. «Patenta», Dizionario di marina medievale e moderna, Roma 1937, σ. 597-598.

26. Παράρτημα, έγγρ. 1 και 2.

27. Παράρτημα, έγγρ. 1 και 2. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1561, ένας άλλος πρόξενος που εκπροσωπεί τους γιαννιώτες εμπόρους στο λιμάνι της Κέρκυρας εισπράττει για προξενικά δικαιώματα μισό ή ένα δουκάτο κατά έμπορο. Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Αιτήματα και πραγματικότητες των Ελλήνων της Βενετίας (1554-1600), Ιωάννινα 1985, σ. 9. Πρβλ. Γ. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ, Γιαννιώτες έμποροι στη Βενετία (1550-1567), *Θησαυρίσματα* 28 (1998) 141-142 και 165-167.

28. Παράρτημα, έγγρ. 1.

29. Γ. Α. Κ., Συμβ., νοτάριος Μιχαήλ ιερέυς Γλαβιάς (Γ 54), φ. 128r.

30. Γ. Α. Κ., Συμβ., νοτάριος Ζαχαρίας Μεταξιάς (Μ 188), φφ. 140v και 170v.

31. Γ. Α. Κ., Συμβ., νοτάριος Πέτρος Σπόγγος (Σ 147), φ. 351r και νοτάριος Μιχαήλ ιερέυς Γλαβιάς (Γ 54), φ. 107v.

νι συναλλάσσεται με εμπόρους και ναυτικούς διαφορετικής εθνικής προέλευσης. Η φήμη του ενισχύεται από το κοινωνικό κύρος που παρελκύει η ιδιότητά του τού ενεργού μέλους του Μεγάλου Συμβουλίου της Κερκυραϊκής Κοινότητας. Η τελευταία τον εκλέγει το 1546 στη θέση του ενός από τους τρεις προβλεπτές της Υγείας και λίγα χρόνια αργότερα (1555) στο σώμα των τριάντα μελών της, που μαζί με το τάγμα των τριάντα δύο ιερέων πρόκειται να εκλέξουν το νέο Μ. Πρωτοπαπά της Κέρκυρας³².

Ως Κερκυραίος και μάλιστα πλοιοκτήτης και καπετάνιος, που ταξιδεύει σε όλη τη Μεσόγειο διενεργώντας μεταφορές και ενίοτε συμμετέχοντας σε εμπορικές επιχειρήσεις, είναι φανερό ότι διαθέτει ιδιότητες χρήσιμες στους εμπόρους που θα εκπροσωπήσει: α) πλήρη γνώση των συνηθειών και των αναγκών της κερκυραϊκής αγοράς, β) χρήσιμες διασυνδέσεις και γνωριμίες με τις λιμενικές, τελωνειακές και διοικητικές υπηρεσίες του νησιού, που θα διευκολύνουν τη διεξαγωγή του οθωμανικού εμπορίου και των συναλλαγών, γ) επαφές με παράγοντες της αγοράς σε εμπορικά λιμάνια της Δύσης προς τα οποία ενδεχομένως μπορούν να εξαχθούν με μεγάλα κέρδη οθωμανικά προϊόντα και δ) ιδιόκτητο πλοίο για τη μεταφορά τους, ιδιαίτερα στα λιμάνια όπου δεν έχει ανταπόκριση η οθωμανική σημαία.

Είναι γνωστό ότι ο μεσαιωνικός προξενικός θεσμός εξυπηρέτησε διάφορες καταστάσεις, κυρίως όμως είχε εμπορικές, διοικητικές³³ αλλά και διπλωματικές εφαρμογές, τόσο σε κοινοτικές πόλεις, όσο και σε κράτη κοινοτικής ή άλλης συγγκρότησης, εμπορικές κοινότητες, αυτοδιοικούμενες κτήσεις ή αποικίες κυρίαρχων κρατών, αλλά και ομάδες εμπόρων κοινής ή διαφορετικής εθνικής και τοπικής προέλευσης. Αν εξαιρέσουμε τις περιπτώσεις που ορισμένα συγκεντρωτικά καθεστώτα με την επικράτησή τους άλλαξαν τη μορφή του θεσμού στα εδάφη τους και απορρόφησαν τις εξουσίες των κοινοτικών πόλεων, ο μεσαιωνικός θεσμός συνέχισε να χρησιμοποιείται και, μάλιστα, να διαδίδεται έξω από τον παραδοσιακό του χώρο³⁴. Στην ουσία επιβιώνει μέχρι τη συγγκρότηση και του τελευταίου εθνικού κράτους στη Νότια Ευρώπη³⁵.

Σ' αυτόν το θεσμό ανάγεται εκείνος του προξένου των ελλήνων εμπόρων οθωμανών υπηκόων, που λειτούργησε επί δυόμισι αιώνες, στην υπηρεσία του κατευθυνόμενου προς τη Δύση (ιδιαίτερα προς τη Βενετία) ενεργητικού εξαγωγικού

32. Γ. Α. Κ., Ενετοκρατία, φάκ. 2, φφ. 40r, 48v.

33. Δεν πρέπει να συγχέονται οι πρόξενοι που εγκαθιστούσαν οι δυτικές μητροπόλεις επικεφαλής των εμπορικών αποικιών ή των κοινοτήτων τους στην Ανατολή, με τους «προξένους» που ασκούσαν τη διοίκηση των μητροπόλεων κατά την αποκαλούμενη «προξενική περίοδο» (periodo del Consolato). ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 428 σημ. 89.

34. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 389.

35. Ό. π.

ναυτικού εμπορίου³⁶. Οι πρόξενοι εκπροσωπούσαν επίσημα –αποκλειστικά και μόνο– μαζικούς φορείς του ελληνικού (οθωμανικού) εμπορίου, όπως εμπορικές κοινότητες [μία ή περισσότερες μέχρι και όλες τις εμπορικές κοινότητες (nazioni) που υπόκεινταν στο σουλτάνο]³⁷, ευρύτερες επαγγελματικές συσσωματώσεις εμπόρων και καραβοκύρηδων, διαφορετικής τοπικής προέλευσης (προξενείο Κρήτης, 1629 κ.ε.), ως και το σύνολο των ελλήνων εμπόρων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (προξενείο Ζακύνθου από το 1671 κ. ε.)³⁸. Εκλέγονταν από τους ίδιους τους εμπόρους και καραβοκύρηδες που ενεργούσαν ως εκπρόσωποι των εμπορικών και ναυτικών συσσωματώσεών τους ή των κοινοτήτων τους, στις οποίες εκτεινόταν η δικαιοδοσία του προξενείου, ή από τους εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους τους, με συμβολαιογραφική πράξη που συντασσόταν είτε στα Ιόνια Νησιά, είτε στην ίδια τη Βενετία (για τις περιπτώσεις των εμπορικών προξενείων που θα λειτουργούσαν στο βενετικό κράτος). Ακολουθούσε η διαδικασία της επικύρωσης της γενομένης από τους εμπόρους εκλογής με την έκδοση του επίσημου προξενικού διπλώματος από τον ανώτατο περιφερειακό βενετό αντιπρόσωπο του κράτους (αρχιστράτηγο, αρχιναύαρχο ή προβλεπτή· στην Κρήτη το δούκα), επειδή το προξενικό ήταν δημόσιο αξίωμα. Στην τρίτη και τελευταία φάση η επίσημη εκλογή επικυρωνόταν με διάταγμα της βενετικής Γερουσίας³⁹.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν εμπλέκεται στη διαδικασία της εκλογής των προξένων των υπηκόων της στα εμπορικά ή διαμετακομιστικά βενετικά λιμάνια. Η ύπαρξη των προξενείων αιτιολογείται από τις ανάγκες του εμπορίου και η λειτουργία του θεσμού είναι αποτέλεσμα απευθείας διαπραγματεύσεων μεταξύ των εμπόρων και του βενετικού κράτους⁴⁰.

36. Βλ. σημ. 15.

37. Σχετικά με την ύπαρξη στην ίδια τη Βενετία ενός τέτοιου εμπορικού προξενείου με ευρύτερες δικαιοδοσίες το 1625, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 397 και 430 σημ. 119-121.

38. Για το προξενείο του Χάνδακα, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 398-416 και 431-436. Σχετικά με τη λειτουργία του μεγάλου προξενείου στη Ζάκυνθο, βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 12-24 και ΙΙ, σ. 237-252.

39. Περισσότερα για την εκλογική διαδικασία και τα καθήκοντα των προξένων βλ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 14-16. Σχετικά με την επικύρωση της εκλογής από τη Γερουσία πρέπει να σημειώσουμε, ότι με διατάγματά της κυρώνονταν και οι εκλογές των βενετών προξένων. Στην περίπτωση του προξενείου της Κρήτης (αυτοδιοικούμενης κτήσης), το προξενικό δίπλωμα που υπέγραφε ο δούκας της Κρήτης επέιχε και θέση κυρωτικού διατάγματος. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 414-415 και 427 σημ. 76.

40. Την απουσία οθωμανικών επεμβάσεων δεν πρέπει να αποδώσουμε μόνο στην πάγια βενετική τακτική να αποθαρρύνει οποιαδήποτε ανάμειξη των Οθωμανών στις σχέσεις της με τους έλληνες εμπόρους, αλλά και στο μη εμποροκρατικό χαρακτήρα του οθωμανικού κράτους, που άφηνε μεγάλα περιθώρια εμπορικής δράσης και πρωτοβουλιών στους εμπόρους του δημιουργώντας, σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες (ελεύθερη διακίνηση του εμπορίου, προνομαχική μεταχείριση της εμπορικής τάξης, αποκεντρωτικό διοικητικό σύστημα), συνθήκες αυτοδιοίκησης και αυτοδιαχείρισης για διάφορες

Ο θεσμός του εμπορικού προξένου των ελλήνων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τη γένεση και τη λειτουργία του στο χώρο της Δύσης ακολουθεί τα τρία από τα τέσσερα γνωστά πρότυπα του μεσαιωνικού προξενικού θεσμού. Ο προξενος ονομάζεται: α) από τις δημοτικές αρχές μιας κοινοτικής πόλης (ή περισσότερων), β) από τους ίδιους τους εμπόρους (συνελεύσεις εμπόρων, εμπορικά σώματα) και γ) από τον ηγεμόνα (ή την κυβέρνηση) του κράτους στο οποίο θα εδρεύει το προξενείο. Εξάλλου, για λόγους εξυπηρέτησης των συναλλαγών αλλά και για πολιτικούς, οι προξένοι των ελλήνων εμπόρων που υπηρέτησαν στη Δύση είχαν κατά κανόνα δυτική υπηκοότητα και επιλέγονταν συνήθως μεταξύ των ελλήνων παροίκων (Βενετία, Τεργέστη, Φιούμε, Αγκώνα, Λιβόρνο). Στα προξενεία που λειτούργησαν στις βενετικές κτήσεις της Ανατολής ήταν κατά κανόνα ντόπιοι, Έλληνες, υπήκοοι της Βενετίας⁴¹.

Αποτέλεσε άλλωστε μια ιδιαίτερη μεσογειακή συνήθεια να εκλέγεται ως πρόξενος μιας ομάδας εμπόρων ή καραβοκύρηδων σε ένα λιμάνι όπου δεν υπήρχε εγκατεστημένη παροικία ομοεθνών τους, ένα πρόσωπο της περιοχής με κοινωνικό κύρος και εμπορική πείρα⁴². Μ' αυτόν τον τρόπο ενεργούν ισπανοί ναυτικοί στη Β. Αφρική το 15ο αι.⁴³, ενώ ανάλογα λειτουργούν, στην Κέρκυρα και στη Ζάκυνθο, γενοβέζικα προξενεία εμποροκαπετάνιων, με κύριο στόχο την προσέλκυση του οθωμανικού σιταριού, απαραίτητου στη Γένοβα αφού στη Σικελία, απ' όπου κύρια προμηθευόταν το σιτάρι της, υπήρχε σιτοδεία. Για το σκοπό αυτό είχε δημιουργήσει προξενεία στο Πέρα και στο Χάνδακα, από όπου, με κεντρικό άξονα τη Χίο και τελευταίους σταθμούς τη Ζάκυνθο και την Κέρκυρα, κατεύθυναν το αναγκαίο σιτάρι προς το λιμάνι της⁴⁴.

Το 16ο αιώνα λειτουργούν διάφορα εμπορικά προξενεία κυρίαρχων κρατών σε οθωμανικά ή δυτικά λιμάνια, εγκατεστημένα άλλοτε σύμφωνα με τα τρία πρότυπα που αναφέραμε και άλλοτε κατά το τέταρτο, σύμφωνα με το οποίο ο πρόξενος ονομάζεται από την κυβέρνηση ή τον ηγεμόνα του κράτους το οποίο εκπροσωπεί⁴⁵. Όταν λοιπόν οι μυτιληνιοί καραβοκύρηδες επικαλούνται το «έθος των κονσουλάτων», ζητώντας να εγκαταστήσουν και το δικό τους προξενείο στην Κέρκυρα, σαν και άλλα γένη εις πολλές πόλεις, και οὐ μόνον εις χώρας τῆς

εθνικές και επαγγελματικές ομάδες. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 385-387, 426-427.

41. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 388.

42. PAOLO GRENDI, Traffico portuale, naviglio mercantile e consolati genovesi nel Cinquecento, *Rivista Storica Italiana*, σειρά V, 80 (1968) 616.

43. ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ό θεσμός του ἑν Κωνσταντινουπόλει Βενετοῦ Βαΐλου, Ἐν Ἀθήναις 1970, σ. 26.

44. PAOLO GRENDI, ό. π., όπου στις σελίδες 614-629 υπάρχουν πληροφορίες για όλα τα προξενεία της Γένοβας.

45. Βλ. σχετικά, ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 389 και 428 σημ. 90-91.

εκλαμπροτάτησ αὐθεντείας εἰσὶν ἐκλελεγμένοι κόνσουλοι ἀλλὰ καὶ εἰς χώρασ τῶν ἄλλων ἔθνων, εἶναι προφανές ὅτι ταυτίζουν τον προξενό τους με ὅσους νομιμοποιούνται στο ἀξίωμα καὶ στην ἀσκηση του προξενικοῦ ἔργου ἀπὸ την ηγεσία του κράτους στο ὁποῖο ἐδρεῦει το προξενεῖο, ἀδιάκριτα ἀν αὐτό εκπροσωπεῖ ἓνα κυρίαρχο κράτος ἢ μια ἐμπορικὴ κοινότητα ἢ μια ομάδα ἐμπόρων.

Τὸ ὅτι δὲν υφίστανται διακρίσεις ἢ ὁποιουδήποτε εἶδους διαχωρισμοὶ δικαιοδοσιῶν μεταξὺ των ἐμπορικῶν προξένων⁴⁶ που υπηρετοῦν στο βενετικὸ κράτος αὐτὴ την περίοδο (μέσα του 16ου αἰώνα), διαπιστώνεται εὐκόλα ἀπὸ την προφανή ἀντιστοιχία του «contratto consolato» με τὰ προξενικά διπλώματα της εποχῆς. Ἰδιαίτερα, μπορούμε νὰ σταθοῦμε στο θέμα των δικαστικῶν ἀρμοδιοτήτων που ἀναγνωρίζονται στον πρόξενο των Μυτιληνίων, ἀκολουθώντας μάλιστα την τυπικὴ διατύπωση των μεσαιωνικῶν διπλωμάτων. Εἶναι σαφές ὅτι, ἀν ἴσχυε καθεστὼς ἀνίσης μεταχείρισης των ξένων προξένων ἢ ὁποιας διάκρισής τους σε μεγάλους καὶ μικροὺς, οἱ πρώτες δικαιοδοσίες που θὰ ἀφαιροῦνταν ἀπὸ τους δευτέρους θὰ ἦταν οἱ δικαστικές. Κάτι τέτοιο δὲν συμβαίνει ὁμως στο βενετικὸ κράτος.

Σε ὅλα τὰ διατάγματα «ἐκλογῆς» των ἐλλήνων προξένων ἀπὸ τους ἐκάστοτε βενετοὺς ἀξιωματοῦχους (που εκπροσωποῦσαν την κυβέρνηση), ὅσο καὶ σε ἐκεῖνα της Γερουσίας που επικύρωνε τις ἐν λόγω ἐκλογές, γίνεται, κατὰ κανόνα, ἀναφορά καὶ στην ἰσοτιμία τους με τους ἄλλους προξένους (*con tutte le utilità, emolumenti e prerogative degli altri consoli*). Ὅταν, λίγες δεκαετίες ἀργότερα (πιθανόν στις ἀρχές του 17ου αἰώνα), οἱ Βενετοὶ ἐπεμβαίνουν στο νομικὸ καθεστὼς του προξενικοῦ θεσμοῦ, ἀφαιρώντας ἀκριβῶς τις δικαστικὲς ἀρμοδιότητες της ἐτεροδικίας καὶ ὁρισμένες ἄλλες δικαιοδοσίες (διπλωματικὴ λειτουργία, ἀσυλία, δασμολογικὲς ἀπαλλαγές) που ἴσχυαν γιὰ τους ξένους προξένους των μεσαιωνικῶν χρόνων, ἐντάσσουν καὶ πάλι σε ἓνα μόνο θεσμικὸ πλαίσιο τὴ λειτουργία ὅλων ἀνεξαιρέτως των προξενείων, ἀναγνωρίζοντας πλέον μια –κοινὴ– διάσταση στο προξενικὸ ἔργο, την ἐμπορικὴ, καὶ δύο βασικὲς ιδιότητες σε ὅλους τους προξένους, του «ἐπίσημου εκπροσώπου της παζιόπε», με την ὁποία ἐμφανιζόταν ὁ πρόξενος στις ἐπαφές του με τὴ βενετικὴ ἐξουσία, καὶ ἐκεῖνη του «ἐντολοδόχου των ἐμπόρων», των ὁποίων τις υποθέσεις διαχειριζόταν καὶ διεκπεραίωνε⁴⁷.

Ἡ ἐπίσημη ἐμφάνιση του προξενικοῦ θεσμοῦ τοποθετεῖται στα Ἐπτάνησα καὶ ἰδιαίτερα στην Κέρκυρα καὶ τὴ Ζάκυνθο κατὰ τὸ τρίτο τέταρτο του 16ου αἰώνα. Τὸ παλαιότερο προξενεῖο ἰδρύθηκε στην Κέρκυρα εἴτε πρὶν τὸ 1571, εἴτε ἀμέσως μετὰ, εκπροσωπώντας τις κοινότητες της Λευκάδας, Αἰτωλικοῦ, Πάτρας καὶ Ναυπάκτου, καθὼς καὶ ὅλα τὰ «πανωμερίτικα» πλοία. Εἰς ἄλλον, σύμφωνα με ἐνδεί-

46. Δὲν πρέπει νὰ συγχέονται οἱ ευρείες δικαιοδοσίες των γενικῶν προξένων με τὰ στενὰ ἐμπορικὰ καθήκοντα των συνήθων προξένων που ἔχει ἐπικρατήσει νὰ ἀποκαλούμε ἐμπορικοὺς προξένους.

47. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ὅψεις της ἐλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, σ. 390-391 καὶ 428 σμμ. 97-102.

ξεις ορισμένων βενετικών εγγράφων η γένεση του θεσμού τοποθετείται στην Κέρκυρα, όπου στα μέσα του 16ου και ως το 1571 λειτούργησε προξενείο που εκπροσωπούσε αποκλειστικά την κοινότητα της Λευκάδας⁴⁸.

Το προξενείο των Μυτιληνίων, στην περίπτωση που αποδειχθεί από βενετικές πηγές η επικύρωση της εκλογής του Ιάκωβου Σπετζιέρη, αποτελεί την παλαιότερη γνωστή, μέχρι σήμερα, περίπτωση ελληνικού (οθωμανικού) εμπορικού προξενείου στο βενετικό κράτος, κατ' επέκταση και της εμφάνισης του ίδιου του θεσμού σε αυτό.

Αναζητήσαμε την επικύρωση ή την απόρριψη της εκλογής του Ιάκωβου Σπετζιέρη, σε όλες τις σχετικές αρχαιακές σειρές των Κρατικών Αρχείων της Βενετίας και της Κέρκυρας χωρίς όμως αποτέλεσμα. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί με διάφορους τρόπους: Ακυρώθηκε η συναίνεση των Μυτιληνίων προς τον Ιάκωβο Σπετζιέρη, κάτι που οπωσδήποτε πρέπει να έγινε πριν την αποστολή της αλληλογραφίας στη Βενετία; Απορρίφθηκε η εκλογή του Σπετζιέρη από το βάλιο του νησιού; Δεν χρειαζόταν για την εκλογή τίποτε περισσότερο από μια απλή νοταριακή πράξη; Η τελευταία πιθανότητα ενισχύεται από το παρακάτω γεγονός: Γιαννιώτες έμποροι στην Κέρκυρα διαμαρτύρονται το 1561 στη βενετική Γερουσία επειδή ο Κερκυραίος Αρσένιος Πανιπέρης θέλει να ελέγχει τις δραστηριότητές τους και να αποσπά διάφορα χρηματικά ποσά υποστηρίζοντας ότι είναι εμπορικός πρόξενός τους. Αρνούνται να τον αναγνωρίσουν, αφού κατά την άποψή τους, έχει εκλεγεί από τέσσερις-πέντε εμπόρους. Δεν αναφέρεται αν έχει την έγκριση των αρχών της Κέρκυρας ή της βενετικής Γερουσίας⁴⁹.

Από τις μέχρι σήμερα αρχαιακές μας έρευνες δεν είμαστε σε θέση να επιβεβαιώσουμε καμιά από τις παραπάνω υποθέσεις. Κατά τη διερεύνηση των νοταριακών καταστίχων διαπιστώσαμε περί τις εξήντα δικαιοπραξίες στα μέσα του 16ου αιώνα, στις οποίες συμμετέχουν μυτιληνιοί έμποροι και ναυτικοί⁵⁰. Σε καμιά

48. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 14-15, τ. ΙΙ, σ. 237 σημ. 16 και 22, 241-242 σημ. 33-38· της ίδιας, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 379-380 και 424-425 σημ. 52-54. Στη συνέχεια και μέχρι τα τελευταία χρόνια της βενετικής κυριαρχίας στα Επτάνησα ιδρύθηκαν και λειτούργησαν διάφορα εμπορικά προξενεία κυρίως στην Κέρκυρα και στη Ζάκυνθο, λόγω της σημασίας τους ως διαμετακομιστικών κέντρων, αλλά και στην Κεφαλονιά που αναπτύσσει με κάποια καθυστέρηση τον ίδιο ρόλο, για να εξυπηρετήσουν και να διευκολύνουν το κατευθυνόμενο προς τη Βενετία εξαγωγικό εμπόριο των ελληνικών περιοχών της οθωμανικής επικράτειας, που ανήκαν στη δικαιοδοσία τους (ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 379-385 και 424-426). Παρόμοια προξενεία ιδρύθηκαν και λειτούργησαν στην Κρήτη (Χάνδακας, 1629-1669), στη Βενετία (1625 και 1675-1732) και στο Ναύπλιο (1700-1715) (βλ. και στις τρεις εργασίες της ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ).

49. Βλ. σημ. 21.

50. Κατά κανόνα τους βρίσκουμε να διορίζουν πληρεξουσούς στις υποθέσεις τους, να ορίζουν διαιτητές σε εμπορικές διαφορές τους και να ναυλώνουν τα πλοία τους για τη μεταφορά σιτηρών και βελανιδιού από τη Ναύπακτο και τη Μάνη, αντίστοιχα, για τη Βενετία.

δεν επισημαίνεται η παρουσία του Ιάκωβου Σπετζιέρη. Τον ίδιο τον βρίσκουμε σε αρκετές άλλες περιπτώσεις χωρίς όμως τον προξενικό τίτλο.

Το γεγονός ότι συνεχίζεται η πυκνή προσέλευση των караβοκύρηδων της Μυτιλήνης στην Κέρκυρα και μετά το 1549 και, μάλιστα, το ότι στα διευρυμένα εμπορικά τους σχέδια (ναυλώσεις και μεταφορές σιτηρών από γειτονικές οθωμανικές περιοχές που διατηρούν παραδοσιακές σχέσεις με την Κέρκυρα) χρησιμοποιούν ως βάση το νησί, όπου προφανώς διαθέτουν ένα επαρκές δίκτυο συλλογικής εκπροσώπησης⁵¹, μας οδηγεί σε δύο εκδοχές σχετικά με την τύχη που είχαν οι συνδυασμένες προσπάθειες των Μυτιληνίων και του υποψηφίου προξένου τους επί δύο χρόνια: α) να εγκρίθηκε η εκλογή του από την ηγεσία του νησιού, δηλαδή το «contratto consolato» του 1549, και το κατάστιχο στο οποίο καταχωρίζονταν οι πράξεις και τα διατάγματα της διοίκησης να μη διασώθηκε. Το να προωθήθηκε σχετική αλληλογραφία προς τη Βενετία για την επικύρωση της «επίσημης εκλογής» από τη Γερουσία θα ήταν λίγο υπερβολικό να το περιμένουμε σε αυτή την περίπτωση⁵².

Άλλωστε, το δίπλωμα (η πράξη) της τοπικής διοίκησης επαρκούσε απολύτως για τη λειτουργία του προξενείου στο νησί και, κατά κανόνα, οι διάδοχοι αρχές σέβονταν τις αποφάσεις των προκατόχων τους, ώστε καλύπτονταν επαρκώς οι άμεσες ανάγκες των Μυτιληνίων για επίσημη εκπροσώπηση. Υπέρ αυτής της εκδοχής συνηγορούν οι ανάγκες της Κέρκυρας, αλλά και της Βενετίας, για τα οθωμανικά σιτάρια που διακινούσαν οι εμποροκαπετάνιοι της Μυτιλήνης, οι οποίες διογκώνονταν διαρκώς αυτή την περίοδο και –φυσιολογικά– ωθούσαν τη βενετική διοίκηση να ικανοποιήσει το αίτημα των εμπόρων.

β) Να απορρίφθηκε το αίτημα για την ίδρυση του «κονσουλάτου των Μητιλινέων» και την ονομασία του Σπετζιέρη ως προξένου τους για διάφορους λόγους (ίσως πολιτικής σκοπιμότητας) και να επετράπη η άτυπη λειτουργία του, υπό την έννοια ότι ούτε τον τίτλο του προξένου δικαιούτο να φέρει ο Σπετζιέρης ούτε να ασκεί τις δικαιοδοσίες των προξένων, όπως περιγράφονταν στις δύο νοταριακές

51. Η εγκαθίδρυση ενός ολοκληρωμένου δικτύου ιδιωτικών ανταποκρίσεων απαιτούσε προϋποθέσεις (στενές γνωριμίες, συγγένειες, αμοιβαία εμπιστοσύνη, συνεργασίες) που κατά κανένα τρόπο δεν διέθεταν οι εμπορευόμενοι ναυτικοί της Μυτιλήνης και της Κέρκυρας αυτή την εποχή, αλλά ούτε και αργότερα. Τέτοιες ανταποκρίσεις διέθεταν τότε κυρίως οι ισχυροί έμποροι των Ιωαννίνων, οι οποίοι και δυσφορούσαν όταν –μέσα από ποικίλες διαδικασίες– υποχρεώνονταν κατά περιόδους να υπάγονται στη διακαιοδοσία ενός εμπορικού προξενείου στην Κέρκυρα. Βλ. Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Αιτήματα και πραγματικότητες των Ελλήνων της Βενετίας (1554-1600), Ιωάννινα 1985, σ. 9. Πρβλ. Γ. ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ, Γιαννιώτες έμποροι στη Βενετία (1550-1567), *Θησαυρίσματα* 28 (1998) 141-142 και 165-167.

52. Οι διαδικασίες αυτές κινούνταν κατά κανόνα από τους ίδιους τους εμπόρους σε συνεργασία με τους επανήλθους προξένους (συνήθως «ευγενείς» και συνεργάτες των Βενετών με χρήσιμες διασυνδέσεις σε πολιτικά και άλλα επίπεδα) και απαιτούσαν παραστάσεις στην ίδια την πρωτεύουσα, γνωριμίες και υποστήριξη που πιθανότατα δεν διέθεταν οι συγκεκριμένοι εμπορευόμενοι.

πράξεις, πολύ περισσότερο να εκδικάζει τις αντιδικίες μεταξύ των εμπορευομένων, να επιβάλλει ποινές και πρόστιμα και όλα τα συναφή. Με άλλα λόγια, μπορούσε να προσφέρει τις υπηρεσίες του και να αμείβεται γι' αυτές, ακόμη και «κατά το έθος των κονσουλάτων», να συνεργάζεται μαζί τους και να τους συμβουλεύει όταν αντιδικούσαν, αλλά σε ιδιωτικό επίπεδο, σαν απλός εμπορικός ανταποκριτής, πράκτορας, αντιπρόσωπος, όχι όμως ως πρόξενος επίσημα αναγνωρισμένος.

Η πιθανότητα να εργάστηκε ως «άτυπος εμπορικός πρόξενος» των Μυτιληνών και μετά το 1549 ο Ιάκωβος Σπετζιέρης είναι μεγάλη. Έτσι άλλωστε λειτούργησε από το Φεβρουάριο του 1548 (με βάση την «κονσουλαιζιόν») ως το Μάρτιο του 1549 (contratto consolato). Εάν, μάλιστα, αποδειχθούν ειλικρινείς οι ενστάσεις των γιαννιωτών εμπόρων που διαμαρτύρονταν στο Collegio το 1561 για τον εμπορικό πρόξενό που είχε εκλεγεί μόνο από λίγους εμπόρους, μπορούμε να υπολογίσουμε βάσιμα σε μια τέτοια πιθανότητα.

Επί έναν αιώνα, από τα μέσα του 16ου, διατηρήθηκε συνεπής και αναλλοίωτη η ανεκτική στάση της Βενετίας απέναντι στο ελληνικό εμπόριο (και γενικότερα στο ξένο εμπόριο) και στους θεσμούς που εξυπηρετούσαν τις σχέσεις του με τη βενετική αγορά. Σε μια περίοδο οικονομικής αστάθειας⁵³, μέσω της λειτουργίας των ελληνικών εμπορικών προξενείων, δημιουργούσε πόλους έλξης του οθωμανικού εμπορίου, επιτυγχάνοντας παράλληλα: α) να ικανοποιεί τις επισιτιστικές ανάγκες των κτήσεών της, β) να τροφοδοτεί την αναπτυσσόμενη βιομηχανία της πόλης με φθηνές πρώτες ύλες και γ) να αποκομίζει σπουδαία οφέλη από την εκμετάλλευση μιας αχανούς αγοράς, στην οποία διέθετε τα προϊόντα της βιομηχανικής της παραγωγής⁵⁴.

53. Η περίοδος από τις αρχές του 16ου αιώνα έως το 1625, χρονιά «καθόδου» των Ολλανδών στη Μεσόγειο, χαρακτηρίζεται από μεγάλες διακυμάνσεις για τα οικονομικά της Βενετίας. Διασπήματα σοβαρής κρίσης, όπως είναι οι πρώτες δύο δεκαετίες του αιώνα με τις συνέπειες των πορτογαλικών ανακαλύψεων που απειλήσαν με καταστροφή το βενετικό εμπόριο μπαχαρικών, διαδέχονται τα σημάδια μιας ανάκαμψης στη διάρκεια της οποίας τα κρατικά έσοδα θα ξεπεράσουν κατά πολύ εκείνα των προηγούμενων θεωρούμενων «καλών» περιόδων. Για το θέμα αυτό βλ. σε F. LANE, *Venetian Shipping during the Commercial Revolution*, *American History Review* 28 (1933) 219-239· του ίδιου, *The Mediterranean Spice Trade: Further Evidence of Its Revival in the Sixteenth Century*, *American History Review* 45 (1940) 581-590· G. LUZZATTO, *La decadenza di Venezia dopo le scoperte geografiche nella tradizione e nella realtà*, *Archivio Veneto* 46-47 (1954) 162-181· του ίδιου, *Storia economica di Venezia del XI all' XVI secolo*, Venezia 1961, σ. 240-262· A. STELLA, *La crisi economica veneziana nella seconda metà del secolo XVI*, *Archivio Veneto*, σειρά V, αρ. 93-94 (1956) 17-69· F. BRAUDEL, *La vita economica di Venezia nel secolo XVI, La civiltà veneziana del Rinascimento*, Firenze 1958, σ. 83-102· R. ROMANO – A. TENENTI – U. TUCCI, *Venise et la route du Cap*, 1499-1517, 6e *Colloque d'Histoire Maritime*, Paris 1964, σ. 109-139· A. VENTURA, *Considerazione sull'agricoltura veneta e sulla accumulazione originaria del capitale nei secoli XVI e XVII*, *Studi Storici* 9 (1968) 674-722· R. CESSI, *Storia della Repubblica di Venezia*, Firenze 1981, σ. 540-547· F. LANE, *Storia di Venezia*, Torino 1991³, σ. 328-449.

54. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 378, 392-393.

Οι μυτιληνιοί εμποροκαπετάνιοι που συνεχίζουν να καταπλέουν στα Επτάνησα (όπως άλλωστε και στη Βενετία) επιχείρησαν άλλες δύο φορές (1630 και 1644) μαζί με άλλους αιγαιοπελαγίτες εμπόρους και καραβοκύρηδες να εγκαταστήσουν «προξενείο του Αρχιεπελάγου» στη Ζάκυνθο⁵⁵.

Μετά τον κρητικό πόλεμο, το βενετικό κράτος αρχίζει να επεμβαίνει ολοένα περισσότερο στη λειτουργία του προξενικού θεσμού, στα πλαίσια αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης, με το στενό έλεγχο του οθωμανικού εμπορίου, μέσω των προξενείων που λειτουργούν στα Επτάνησα (Ζάκυνθος 1671-1678) από τα οποία εξαρτώνται πλέον υποχρεωτικά οι έμποροι χάνοντας το δικαίωμα της επιλογής των προξένων τους (Βενετία 1675, Ζάκυνθος 1700)⁵⁶. Η αλλαγή των καιρών για τη Βενετία αντικατοπτρίζεται και στη μεταβαλλόμενη στάση της απέναντι στο θεσμό.

Για το ελληνικό ναυτικό εμπόριο ο προξενικός θεσμός με τα πλεονεκτήματά του στάθηκε το μέσο που το βοήθησε να διοχετευθεί με ασφάλεια στις αγορές της Δύσης. Η ίδρυση προξενείων σε δυτικά λιμάνια φανερώνει από τη μια πλευρά την ιδιαίτερη ανάπτυξη του ελληνικού ναυτικού εμπορίου, αφού η ύπαρξή τους δικαιολογείται μόνο στην περίπτωση που υπάρχουν σταθερές και πυκνές εμπορικές επαφές. Και τούτο για μια χρονική περίοδο (16ος-18ος αι.) για την οποία μέχρι πρόσφατα αμφισβητούνταν οι δραστηριότητές του ακόμη και στον ελληνικό χώρο. Από την άλλη, εκφράζει τις προθέσεις των δυτικών κρατών να διεισδύσουν και να εκμεταλλευτούν την πλούσια οθωμανική αγορά⁵⁷.

Αλλά δεν είναι μόνο οι πολύτιμες πληροφορίες γύρω από την κινητικότητα του ελληνικού (οθωμανικού) εμπορίου και της ναυτιλίας, τα ποσοτικά και ποιοτικά μεγέθη των συναλλαγών, το είδος των προϊόντων, τους τύπους των πλοίων, τους τόπους προέλευσης των εμπορών και ναυτικών, τη συλλογική τους οργάνωση, την κοινωνική τους προέλευση, που μπορεί να αντλήσει ο ερευνητής μέσα από τη μελέτη του προξενικού θεσμού και της λειτουργίας του, πληροφορίες που θα του επι-

55. Ό. π., σ. 397-398 και 430-431.

56. Ό. π., σ. 393-394 και 429 της ίδιας, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπορών, τ. Ι, σ. 19-22 και τ. ΙΙ, σ. 248-250.

57. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Όψεις της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας, σ. 376-378. Μέχρι πρόσφατα θεωρούνταν μόνο αόριστες υποψίες οι απόψεις που τοποθετούσαν τις ρίζες της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας στο 16ο αιώνα (Γ. ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ, Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία, Αθήνα 1987, σ. 3-10). Κατά ευτυχή συγκυρία ήρθαν κάποιες αξιόλογες μελέτες που επιβεβαίωσαν τη δράση του ελληνικού εμπορικού ναυτικού εμπορίου αυτή την περίοδο. Αναφερόμαστε ιδιαίτερα στον πίνακα διακοσίων ελλήνων ναυτικών και εμπορών, από το 1500 έως το 1551, που παραθέτει ο καθηγητής Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Οι Βενετοκρατούμενες Ελληνικές χώρες μεταξύ του δεύτερου και του τρίτου τουρκοβενετικού πολέμου, Ιωάννινα 1974, σ. 113-114, 117-122. Επίσης, στην εργασία της ΚΡΙΣΤΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Έλληνες ναυτικοί και πλοιοκτήτες από τα παλαιότερα οικονομικά βιβλία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας (1536-1576), *Θησαυρίσματα* 11 (1974) 308-328, όπου δημοσιεύεται κατάλογος με τα ονόματα τετρακοσίων πέντε ναυτικών και εμπορών που κατέπλευσαν στο λιμάνι της Βενετίας στη διάρκεια των ετών 1536-1576.

τρέψουν να διαπεράσει τα στεγανά των κατεστημένων θέσεων της ιστοριογραφίας. Είναι και ένα πλήθος έμμεσων ειδήσεων και άλλων παραπληρωματικών στοιχείων των αρχειακών πηγών τα οποία, αν αξιολογηθούν σωστά, μπορούν να χρησιμεύσουν στη συναγωγή σημαντικών συμπερασμάτων γύρω από διάφορα θέματα που παρέμεναν αδιερεύνητα μέχρι σήμερα⁵⁸. Στα πλαίσια μιας μελλοντικής έρευνας, που θα αποσκοπεί ενδεχομένως να ανασυνθέσει μια πληρέστερη και ακριβέστερη εικόνα των σχέσεων που διατηρούσε με τα εμπορικά κέντρα της Δύσης το ελληνικό οθωμανικό ναυτικό εμπόριο, η μελέτη του προξενικού θεσμού, που εξυπηρέτησε με τη λειτουργία του συγκεκριμένες και βασικές ανάγκες, μπορεί να προσφέρει πάρα πολλά.

---

58. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα θέματα που αφορούν στους τρόπους προστασίας των μεταφορών που υιοθετούν, ανάλογα με τις περιστάσεις, οι αιγαιοπελαγίτες εμπορευόμενοι, στα συστήματα και την οργάνωση της ναυσιπλοΐας, στην οργάνωση και τη λειτουργία της ναυτιλίας, στους τρόπους εμπορίας και συναλλαγών. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ο θεσμός του προξένου των Ελλήνων εμπόρων, τ. Ι, σ. 66-68.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Στην έκδοση των εγγράφων τηρήσαμε πιστά την ορθογραφία του πρωτοτύπου, κεφαλαιογραφήσαμε τα κύρια ονόματα και τα ονόματα τόπων και ημερομηνιών, αναλύσαμε σιωπηρά τις βραχυγραφίες και διορθώσαμε, όπου ήταν αναγκαίο, τη στίξη.

Σύμβολα: /: αλλαγή φύλλου, ...: δυσανάγνωστα γράμματα, //αβγ//: λέξεις γραμμένες στο διάστιχο κενό, [αβγ]: λέξεις γραμμένες στο περιθώριο.

1.

Μυτιληνιοί και άλλοι βορειοαιγαιοπελαγίτες караβοκύρηδες εκλέγουν τον Ιάκωβο Σπετζιέρη ως πρόξενό τους, για να τους διευκολύνει σε όλες τις αναγκαιές για την άσκηση του εμπορίου τους με την Κέρκυρα διαδικασίες, να τους αντιπροσωπεύει στις αρχές της Κέρκυρας και να επιλύει τις μεταξύ τους αντιδικίες έχοντας τα συνήθη κέρδη των προξένων.

Γ. Α. Κ., Συμβ., νοτάριος Αντώνιος Μεταξάς (Μ 180), φφ. 51ν-52ν, 2° (olim 53 ν-54 ν):

15 Φεβρουαρίου 1548

Εν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀμήν καὶ τῆς Παναγίας Θεοτόκου καὶ εἰς φήμην τῆς ἐκλαμπροτάτης αὐθεντείας τῶν Βενετιῶν, κὺρ Νικόλαος Ἀξιότης, μετληνέος, καὶ Κανδύλης Μαξιλάρης καὶ δια μέρους Καλοϊωάννου Μηκονιώτου καὶ κυρ Γεώργιος Τριπανὰς καὶ ἄλλοι караβοκυρέοι μητηλινεοὶ παρόντες εἶπον ὅτι προβλέποντες περὶ αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ἄλλων караβοκυρέων μητηλινέων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν τῶν ἐκεῖσε, διὰ συμφέρον καὶ ὠφελον αὐτῶν καὶ πραγμάτων καὶ ξύλων αὐτῶν ἀφικνουμένων εἰς ταύτην τὴν παροῦσαν πόλιν, ἵνα ἔχῃσι προσπάθειαν καὶ ἄλλην χρειώδη βοήθειαν, σαν καὶ ἄλλα γένη εἰς πολλὰς πόλεις, καὶ οὐ μόνον εἰς χώρας τῆς ἐκλαμπροτάτης αὐθεντείας εἰσὶν ἐκλελεγμένοι κόνσουλοι ἀλλὰ καὶ εἰς χώρας τῶν ἄλλων ἐθνῶν· οἵτινες ἐρεῦνησαν μετὰ καλῆς γνώσεως καὶ μάλιστα καὶ παρὰ πολλῶν ἀνδρῶν τιμίων παρακληθέντες ἐκλέξαι τὸν μισερ Ιάκωβον Σπετζιέρην, ἄνδρα ἐμπηρον καὶ ναυτίλον, καὶ μάλιστα εἶδον καὶ μέρος καλλὰ ἔργα ἐξ αὐτοῦ καὶ προσπάθειαν καὶ ἐν κρίσει καὶ ἔξω, διὸ διὰ μέρους αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων караβοκυρέων τῆς χώρας αὐτῶν καὶ πάντων τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐκεῖσε οἰκούντων ἐδῶ ἱκνουμένων // ναπτῶν καὶ ἄλλων, ἀξιῶνουσι, ἐκκλέγουσι καὶ ἐκλεξαν αὐτῶν κόνσουλον τον εἰρημένον μισερ Ιάκωβον, ὅπως δύναται κρατεῖν καὶ ἔχειν καὶ μετέρχεται το αὐτὸ κονσουλάτον τῶν Μητηλινέων γενικῶς καὶ δεσποτικῶς μετὰ πασῶν τῶν ἀγωγῶν, δι-

καιωμάτων, ὡφέλειαν και ἄλλων δικαιωμάτων και ὀρεγαλίων ὥς τοῦτοσ τῶν κονσουλάτων και κρίνειν, κατακρίνειν, ἀποφασίζειν, πατέντας και ἄλλα εἶδη, προτζέσα και γραφάς δημοσίας χρειώδεις χρῶνται και διάλλα τα γένη εἰς τουσ κόνσουλουσ αὐτῶν, ταῦτα και ὁ αὐτὸς δύναται ἐνεργεῖν και ὅσα ἂν ἐνεργῇ εἰς πάντα ὑποσχόμενων πάντων αὐτῶν τῶν τόρα ὄντων ἐδῶ και τοῦσ ἐρχομένους ἐδῶ τὰ ὅσα ἂν διορθῶνη και διορθῶσει ὑπὲρ αὐτῶν να μένωσι ἐν πάσει δυνάμει και τὰ ἐξῆς // και ταῦτα μεν ἐχέτωσαν τὴν ἰσχὺν τόσον καιρὸν ἕως ὅτου ἡ παροῦσα γραφὴ στίκεται εἰς τὴν ἰσχὺν αὐτῆς ἀποτασσομένων και τὰ ἐξῆς παρακαλοῦντων και τα ἐξῆς και εἰς νομὴν τοῦ κονσουλάτου θέσαντες δια κονδυλίου και τα ἐξῆς. Ἐν τῇ ἡμετέρα πόλει ἐνώπιον μισέρ Ανδρέα και μισέρ Νικόλα Πάνγγαλον.

[Στο περιθώριο του φ. 51 ν]:

1548, ἡμέρα 14 του μηνὸς Μαρτίου.

Κυρ Ραμάνδας Ραῖζης, μουσουλμάνος μετελινέος ἐκ τον Μόλυβον, ἀκούσας τὴν ἀντίκρυ κονσουλατζιὸν εὐχαριστεῖται και αὐτὸς, ὡσπερ και οἱ ἄνωθεν, να εἶναι κόνσουλος ο ἀντίκρυ μισέρ Ιάκωβος και πλέον δια μέρους και του Παρσόγλη Μαλμούτη ραῖζη βεβαιεῖ και διὰ ἐκεῖνου ἔχων το θέλημα ἐκεῖνου εἰς τὴν ἀνωθεν κονσουλατζιὸν.

Μάρτυρες: κύριος Γεώργιος Μόσχος και Ιωάννης Μάρκης.

1548, ἡμέρα 17 Μαρτίου.

Καλοϊωάννης Μικονιώτης ἀκούσας τὴν ἀνωθεν κονσουλατζιὸν και βεβαιώσας ἐν πάσῃ τῇ περιλήψει αὐτά.

Κυρ Γεώργης Ρεστίγης και κυρ Νικόλας Σαραντάπηχος· και ἀκόμη και κυρ Δοῦκας Γλαβάς, μετηλινέος, και δια μέρους Ιακώβου μετηλινέου και Σεβαστού και κυρ Δούκα Βάτου και κυρ Σβ.. και κυρ Λαζάρου, μετηλινέου, και Γιαμανή μετηλινέου, βεβαιεῖ ὡς ἀνωθεν αὐτά ἐνώπιον κυρ Ιακώβου Αναπλεώτου και κυρ Στάθη Τζίντζηρα.

[Στο περιθώριο του φ. 52 ρ]:

1548, ἡμέρα 13 αὐτου

Μισέρ Γεώργιος Κρίκης ἐκ τον Μόλυβον, ἀκούσας και αὐτὸς τὴν ἀντίκρυ κονσουλατζιὸν και βεβαιεῖ και αὐτός.

Κυρ Ιωάννης Πανιπέρης και κυρ Ιωάννης Ἀργονζέος.

1549, ἡμέρα 10 Μαρτίου.

Μάρτυρες: κυρ Ιωάννης Φραγγόπουλος, Πολίτης, карабоκърης τοῦ ξύ-

λου και κυρ Αρόνης Γεώργιος, Πολίτης, караβοκύρης, ἤκούσασιν την ἀντί-
κρυ γραφήν τοῦ κονσουλάτου, στέργουσι και αὐτοί ως και οἱ ἄλλοι οἱ ἄνω-
θεν.

Κύρ Γεώργιος Ρεστίγης και κυρ Νικόλαος Βατάτζης.

αφμθ, ημέρα ιζ' Ιουνίου.

Κύρ Ιάκωβος Κομνινός, караβοκύρης μετηλινέος, ακούσας και αὐτός
την ἀντίκρυ κονσουλατζιόν βεβαιώνει και αὐτός ως και οἱ ἄλλοι και τα λιπά.

Κυρ Γεώργης Ρεστίγης και κυρ Πέτρος Κόκλας και κυρ Παντελέος εκ
την Πέτρα, στέργει και αὐτός ὡς οἱ ἄνωθεν.

[Στο περιθώριο του φ. 52 v]:

Ιωάννης Βιζινόσ εκ τὸν Μόλυβον ἤκουσεν και αὐτὸς τὴν ἄνωθεν στέργει
και αὐτος.

Παντελέος.

2.

Ιταλική μετάφραση του προηγούμενου εγγράφου με μικρές παραλλαγές και προσθήκη προσώπων που επικυρώνουν την εκλογή του Ιάκωβου Σπετζιέρη στη θέση του προξένου των Μυτιληνίων και άλλων караβοκύρηδων που βρίσκονται υπό οθωμανική κυριαρχία.

Γ. Α. Κ., Συμβ., νοτάριος Αντώνιος Μεταξάς (Μ 180), φφ. 197r-v, 2° (olim 157 r-v):

12 Μαρτίου 1549

In Christi nomine amen, anno dalla soa natività 1549, die XII mensis Martii.

Constitutti li infrascritti homeni dello dominio del Gran Signor Turco, in presentia di mi, notario infrascritto, Nicolo Axioto di Mitilini, Candili Maxilara et Zuan Miconioto, Zorzi Tripana, Raisi Ramanda mosulmano di Miteleni, Duca Glava di Miteleni, Sevasto, Duca Vato, tutti per nomine loro et per nomine et delli altri delle loro patrie, quali hano la loro opinione et volontà per fare la presente lettera, over il contrato consolato, benchè alla giornata vignerano et altri et altri ratificare la presente scrittura li quali sopranominati patroni di navilii, partineveli et socii pregarono a mi notario infrascritto scrivere la loro volontà et exponendo cussi, videlicet che di poi in molte citate et provintie di christiani et dello Illustrissimo loro Signor Turco si ritrovino Consuli diversi secondo le generatione et hoc causa necessitatis et per beneficio, auxilio et defensione di quella gente, over generatione [capitarano a quella terra dove si ritrovano loro suo consulo] perchè // conviene // procurare // per essi // et ministrare // a rason //, rispondere // per essi // et favorire il consulo quel populo // videlicet // li homeni

sonno sotto a quel dominio per il qual pol intravenire // il consulo // li quali sopranominati dissero, benchè sonno sotto alloro Illustrissima Signoria Veneta, et alla giornata vengono qui per loro negotii et con mercantie vendino et comprano et pareche volte se naseno rise, controversie et lite tra loro, a proposito per ogni miglior modo, via, ragion et forma che potteno, ellessero per consulo loro domino Jacopo Spetier et ciedino et donano a esso omni modo / autorità, baylia et potestà essere [et conoscersi] il loro consulo con quela potestà et baylia hano li Consuli, cioè agere, efficere, et fare quei atti, juditii, protesti, sententie, condemnasone, absolutione et ogni altro atto pertinente a tal consolato et etiam esser et beneficiato delli soliti suoi regalii, ut morus est, et hoc durante soa vita, ad laude di Dio et in honore dello loro Signore, et della Illustrissima Signoria Veneta, maxime et altri et altri venendo qui laudarano deto consolato et pregando obligandose et cetera.

Testes: ser Jacopo Anapleoto, ser Petro Bratanezi, ser Duca Vatazi et ser Nicolo Masarachi et altri.

Die 18 mensis Martii dello anno soprascritto. Lazaro di Miteleno, Gianni Metelineo, Zorzi Crichi da Molivo, udendo et essi il soprascritto consolato affermano ut sopra.

Testes: ser Jacopo Anapleoto et ser Stathi Zinzira.

Item ser Zuan Frangopulo de Constantinopoli, patrono del navilio et ser Argirus Constantinopolitano, Zuan Comninò patrono et essi presenti afirmano dito consolato ut sopra.

Testes: ser Zuan Piero et ser Nicolo Sarandapicho.

Item ser Zuan Bizmo patrono da Molivo et ser Panteleon de Pera acetano et essi ditto consolato, ut sopra.

Item ser Antonio Cherasondeo patrono et Laschari patrono et Veli raisi ratificano et essi deto consolato ut sopra.

Ser Sevasto perditto (sic)⁵⁹ conferma ut sopra et più altri qui presenti della Turchia affermano deto consolato ut sopra.

Testes: ser Nicolo Macri et ser Zuan Cuvara.

---

59. Αντί preditto, αφού ο Sevasto αναφέρεται παραπάνω.

RIASSUNTO

IL CONSOLATO DEI MITILENESI A CORFÙ (1548-1549)

Verso la metà del XVI secolo si registra nel mare Ionio un traffico regolare di navi appartenenti a mercanti sudditi ottomani dalle isole dell'Arcipelago, soprattutto da Patmos, da Rodi, da Mitilene e da Costantinopoli.

Dal 1548 al 1549 approdano al porto di Corfù diversi mercantili di Mitilene; i loro proprietari (patroni), cristiani e musulmani, si recano all'ufficio del notaio Antonios Metaxas per confermare l'elezione del corcirese Iacovos Spezieris, mercante e uomo esperto di mare, alla carica di console di Mitilenesi a Corfù. Il console doveva facilitare i loro rapporti e le trattative d'affari con gli altri mercanti e risolvere gli eventuali problemi creati dalle autorità locali.

L'istituzione di console di mercanti greci sudditi ottomani ha le sue radici all'istituzione analoga medievale e l'elezione a console di Spezieris è la prima testimonianza di una carica che funzionò per circa 250 anni al servizio del commercio verso Ovest (specialmente verso Venezia). I consoli rappresentano esercenti collettivi del commercio greco-ottomano, come nazioni mercantili sottomesse al Gran Signore, corporazioni di mercanti e patroni di navi di varia provenienza (consolato di Candia, 1629), ed anche la totalità dei mercanti greci dell'Impero Ottomano (consolato di Zante, da 1671).

GERASIMOS D. PAGRATIS